

Samen voor een beter Gelderland

Verkiezingsprogramma Provinciale Staten

2019-2023

‘Samen voor een beter Gelderland’

Samen voor een beter Gelderland

Het CDA is een partij die samen met anderen wil werken aan een mooier, beter en veiliger Gelderland. Bij ons staan de mensen centraal. Wij geloven in de kracht van de samenleving. We vinden ook dat we meer vertrouwen mogen hebben in de samenleving en dat we de kracht van de samenleving nog meer kunnen benutten.

Het CDA is een partij waarin de waarden en normen een stevige plek hebben. In dit verkiezingsprogramma hebben aangegeven hoe we over tal van zaken denken. Of het nu gaat om woningbouw, verkeersveiligheid, criminaliteit, duurzaamheid, bereikbaarheid, ruimte voor ondernemers, cultuur en erfgoed of andere onderwerpen er is een heldere lijn die door alle punten heen klinkt.

Uitgangspunt is steeds dat het CDA wil dat de provincie naast u als inwoner, ondernemer, maatschappelijke organisatie gaat staan. Het CDA stelt de opgaven die in de samenleving spelen centraal. Het CDA wil dat u snel antwoord krijgt op de vragen die u aan de provincie stelt. Het CDA vindt het belangrijk dat mensen zelf hun keuzes kunnen maken. Waar nodig, als mensen hulp nodig hebben of in de knel komen, moet de provincie de helpende hand bieden.

Het CDA wil samen met u zoeken naar een oplossing voor de uitdagingen waar we voor staan. Juist daar waar we samen het verschil kunnen maken door creatief te zoeken naar oplossingen en in oplossingen te denken in plaats van te kijken uit welk potje iets betaald moet worden kunnen we samen de oplossingen vinden.

Bij elke verkiezing wordt aan u gevraagd om te gaan stemmen. Dit verkiezingsprogramma laat zien dat de 'politiek' iets is wat ons allemaal raakt en welke keuzes het CDA voor de komende vier jaren wil maken.

Op 20 maart 2019 gaat u ongetwijfeld stemmen. U kunt dan zelf actief richting geven aan de toekomst van Gelderland. De verkiezingen zijn een prachtkans om samen met het CDA en haar kandidaten die toekomst vorm te geven. Samen met u wil het CDA werken aan een beter Gelderland.

Gerhard Bos

Lijsttrekker CDA-Gelderland

Inhoudsopgave

Inleiding

1. Hoofdstuk 1: Samenleven in Gelderland
2. Hoofdstuk 2: De kracht van Gelderland
3. Hoofdstuk 3: Eerlijke economie
4. Hoofdstuk 4: Bereikbaarheid
5. Hoofdstuk 5: Duurzaamheid is het nieuwe rentmeesterschap
6. Hoofdstuk 6: Bestuur en financiën

Tot slot

Inleiding

Samen voor een beter Gelderland

We zijn als CDA trots op wat we in de afgelopen jaren samen met inwoners, ondernemers, maatschappelijke organisaties en coalitiepartners hebben bereikt voor Gelderland. Wij bouwen met dit nieuwe verkiezingsprogramma voor de periode 2019- 2023 voort op het bereikte resultaat en voegen daar nieuwe speerpunten en ambities voor een beter Gelderland aan toe.

Ruimte voor iedereen

We kiezen er bewust voor niet alles in beton te gieten. Deze tijd, vol nieuwe trends en onverwachte ontwikkelingen, vraagt om ruimte om in te kunnen spelen op actuele ontwikkelingen. Daarnaast willen we iedereen uitnodigen om inbreng te leveren. Om zelf met initiatieven te komen en om te reageren op ontwikkelingen die door de provincie in gang worden gezet. Op deze manier wil het CDA de leiding teruggeven aan de samenleving om samen de beste resultaten te realiseren.

Durven kiezen

Het CDA kiest ervoor om samen te bouwen aan een (nog) beter Gelderland. Aan een sterke en ondernemende samenleving. Bouwen aan bereikbaarheid, ook digitaal. Voor een verduurzaming van het platteland. Kiezen voor leefbare dorpen en steden. Voor een innovatieve regionale economie, waarin iedereen mee kan doen. Kiezen voor een circulaire landbouw, ruimte voor hernieuwbare energie en een asbestvrij Gelderland. Kiezen voor meer woningen voor iedere doelgroep om zo te bouwen aan een natuurlijke ontwikkeling van dorpen en steden. Versterking van de stads- en dorpscentra. En bouwen aan een nog sterkere MKB-sector.

Beter Gelderland

In dit programma kiezen wij voor een toekomstbestendig Gelderland, waar de inwoners zich thuis voelen en waar mensen graag willen wonen en werken. Keuzes die maken dat bedrijven zich ontwikkelen en nieuwe bedrijven en starters hier willen vestigen. Keuzes die maken dat Gelderland mooi blijft met haar prachtige streken. Streken met een eigen cultuur, eigen landschappen en natuur. Een Gelderland waar omzien naar elkaar vanzelfsprekend is.

Hoe staan we ervoor?

Het CDA Gelderland ziet een aantal belangrijke trends en ontwikkelingen, die de komende jaren veel invloed zullen hebben op onze ambities en keuzes.

- Onder invloed van klimaatverandering, uitputting van grondstoffen, het besluit de gaskraan in Groningen dicht te draaien en een afnemende biodiversiteit zien we grote veranderingen op ons afkomen.
 - De uitstoot van broeikasgassen moet verminderen door verduurzaming van de energievoorziening, verkeer en vervoer, van de landbouw en het grondgebruik.
 - Onze leefomgeving moet bestendig worden voor de heftigere weersomstandigheden.
 - Een circulaire economie vraagt om minder gebruik van grondstoffen en meer hergebruik van grondstoffen.
 - Versterking van de biodiversiteit vraagt veel inzet van alle inwoners, zeker ook van de agro&food sector.
 - Economisch gaat het ons nu steeds beter, maar we moeten rekening houden met effecten van de Brexit, handelsoorlogen en de eis om steeds meer CO2-arm te produceren.

- De digitale technologie, ook wel genoemd de vierde industriële revolutie, is volop gaande en verandert de manier waarop wij leven en werken. De groeiende technische mogelijkheden zorgen voor nieuwe producten en toepassingen. Mede hierdoor verandert de arbeidsmarkt voortdurend.
- Demografische ontwikkelingen als vergrijzing en ontgroening hebben grote invloed op onze leefomgeving. De vraag naar zorg neemt toe en jongeren trekken van het platteland naar de steden. Dit vraagt om actieve inzet om werk te behouden en om de juiste woningen te bouwen. Onderwijs dichtbij is daarbij een belangrijk aspect. Ook in Gelderland moeten we in stad en platteland blijvend goed omgaan met de instroom van vluchtelingen en arbeidsmigranten.
- Snelle verandering levert “winnaars” en “verliezers” op. Veel mensen ervaren een scheidslijn tussen allochtoon en autochtoon, hoog- en praktisch opgeleid, tussen digivaardigen en niet-digivaardigen, tussen volk en elite.
- Wietkwekerijen, witwaspraktijken en dumping van drugsafval zijn symptomen van groeiende ondermijnende criminaliteit.
- De participatiesamenleving, waarin de overheid een steeds groter beroep doet op de zelf/samenredzaamheid van de burgers doet, kent een grens. Tegelijkertijd is er een groeiende wens aan regie op eigen leven en leefomgeving, waarbij het vertrouwen in de overheid niet meer vanzelfsprekend is.

Deze belangrijke trends en ontwikkelingen bepalen mee onze ambities en keuzes voor een beter Gelderland.

Wat drijft ons?

Waarden, normen en tradities

Het CDA wil steeds meer proberen keuzes te maken op basis van gedeelde waarden en gevoelens van rechtvaardigheid bij burgers. Daarbij geven wij aan wat vanuit onze christendemocratische visie beter kan en anders moet. Keuzes maken voor een Gelderland, dat we nog beter willen doorgeven aan onze kinderen en kleinkinderen.

Daarom pleit het CDA ervoor dat gedeelde waarden en tradities gekoesterd worden. Het CDA omarmt initiatieven uit de samenleving, die gericht zijn op verbinding en gemeenschapszin. Vooral als het de regionale identiteit en streekeigen cultuur versterkt. Daarom blijven we ook steun verlenen aan sociale evenementen, streektaal en monumenten (incl. religieus erfgoed) die deze identiteit versterken.

Omzien naar elkaar (noaberschap)

Onze waarden zijn geïnspireerd vanuit een Joods-Christelijke traditie. Het CDA is een partij waarin waarden en normen een stevige plek hebben. Standpunten bepalen wij als CDA-ers op basis van onze uitgangspunten: rentmeesterschap, gespreide verantwoordelijkheid, solidariteit en publieke gerechtigheid. Waar normen met de tijd veranderen vormen de christelijke waarden voor het CDA een blijvend houvast: respect, verantwoordelijkheid en naastenliefde. Burgerschap wordt gevormd door de directe omgeving en vraagt om een gedeeld besef van waarden, normen, rechten en plichten. Thuis in alle vormen van familie en gezin, alleen of in vormen van relatie waarin mensen samenleven en voor elkaar zorgen.

Daarnaast spelen onderwijs, sociale contacten, (sport)verenigingen, maatschappelijke organisaties en kerken een belangrijke rol.

Gelderland kunnen we schetsen als een provincie met diverse regio's: veelkleurigheid aan opvattingen, geloofsovertuigingen, personen, normen en waarden. Wij zijn daar trots op en vinden het belangrijk dat iedereen zich daarin kan herkennen en zijn eigenheid daarin mag behouden. De Nederlandse kleur, in volkslied en vlag, tradities en feestdagen zorgt voor eenheid en verbinding.

Respect voor elkaar

De gedeelde waarden en tradities zijn niet vrijblijvend. Verworven vrijheden worden begrensd door verantwoordelijkheid en respect voor elkaar. Voorbeelden hoe het niet moet zien we dagelijks om ons heen. Op internet en sociale media is de vrijheid van meningsuiting voor sommigen een vrijbrief om anderen te beledigen of te kwetsen. Agenten, hulpverleners en toevallige passanten hebben maar al te vaak te maken met toenemende agressie.

Vluchtelingen zijn op drift en op zoek naar veiligheid en een menswaardig bestaan. In hun eigen land staan mensenrechten zoals vrijheid van meningsuiting, geaardheid en godsdienst onder druk: kernwaarden die zijn verankerd in onze grondwet. De moeizame integratie van sommige nieuwkomers roept spanningen en vragen op over onze eigen identiteit. De opvang en integratie van deze vluchtelingen/statushouders/nieuwe Nederlanders vraagt het nodige van de samenleving. Wij willen ons, met respect voor iedereen, blijven inzetten en blijven strijden voor bovengenoemde kernwaarden van onze grondwet.

Vrijwilligers

Vrijwilligers zijn de kampioenen van de sterke samenleving. Je inzetten voor een ander en elkaar is wat veel vrijwilligers in Gelderland vanzelfsprekend vinden. Zonder inzet van vrijwilligers kunnen we niet sporten, blijven de kerken dicht, kunnen scholen niets extra's organiseren, rukt de vrijwillige brandweer niet uit. Er zou ook geen goede zorg kunnen zijn. Zonder de inzet, liefde en aandacht van mantelzorgers is de zorg namelijk ondenkbaar. Het CDA kiest ervoor om innovatieve voorbeeldprojecten ter versterking van het vrijwilligerswerk te ondersteunen. Dit draagt bij aan de sociale kwaliteit en aan een sterke samenleving.

1. Samenleven in Gelderland

1.1 Ruimte voor de regio's

Gelderland is unieke provincie met geheel verschillende regio's, van veelkleurige inwoners in de bruisende steden en vitale dorpen. Of het nu gaat om de Veluwe, Rivierenland, Foodvalley, de Stedendriehoek/Cleantech Regio, de regio Arnhem-Nijmegen of de Achterhoek: allen hebben afzonderlijk hun geheel eigen authenticiteit en identiteit. Die eigenheid van de regio's is voor het CDA-uitgangspunt en daar houden we scherp rekening mee. Mensen zijn het cement van de samenleving, zonder hen staat alles stil. Samen maken zij Gelderland. Het onderzoeksrapport "De kracht van Oost" heeft nogmaals benadrukt dat de eigenheid van regio's ook economisch veel kansen biedt.

1.2 Aangenaam wonen in Gelderland

Gelderland is een mooie en afwisselende provincie. Het behoort tot de topgebieden van Nederland waarin mensen willen wonen. Gelderlanders wonen in grote en kleine steden, in historische binnensteden, of in moderne uitbreidingswijken, maar ook in dorpen in een verstedelijkt gebied of op het platteland te midden van de natuur. In bijna alle Gelderse gemeenten is behoefte aan extra woningbouw. Zeker voor jongeren en senioren zijn in veel gemeenten op dit moment onvoldoende geschikte woningen.

De provincie mag wat het CDA betreft meer uitgaan van het vertrouwen dat de regio's/gemeenten prima in staat zijn om te bepalen hoeveel woningen er gebouwd moeten worden. Momenteel bepaalt de provincie nog te veel hoeveel woningen er gebouwd mogen worden in de verschillende gemeenten. De regio's/gemeenten dienen zelf aan de slag gaan als het gaat om de vraag hoeveel en welke woningen er gebouwd moet worden maar ook ervoor zorgen dat er voldoende woningen zijn voor de verschillende doelgroepen, zoals starters, alleenstaanden, gezinnen en ouderen. Bouwen naar behoefte in elk gebied is het uitgangspunt.

Daarnaast ondersteunt het CDA gemeenten en inwoners bij het ontwikkelen van nieuwe initiatieven en het realiseren van nieuwe woonvormen.

Het CDA wil:

- dat de provincie ruimte geeft aan de gemeenten/regio's als het gaat om het opstellen van woningbouwplannen.
- er een innovatiefonds wonen wordt opgericht, zodat het beschikbare geld in de komende statenperiode besteed zal worden aan organisaties op het snijvlak van wonen, innovatie, zorg en duurzaamheid die leiden tot zelfredzaamheid.
- de bouw van meer sociale woningen in Gelderland stimuleren door vanuit de provincie middelen beschikbaar te stellen en gemeenten en woningcorporaties zodende de mogelijkheden te bieden.
- energicoaches aanstellen in alle Gelderse gemeenten.
- dat de gemeenten ervoor zorgdragen dat er voldoende geschikte woningen beschikbaar zijn voor iedere doelgroep, zoals voldoende senioren-, jongeren-, alleenstaande- en eengezinswoningen.

- dat inbreiding voor uitbreiding gaat. Het behoud van het open landschap en de groene leefomgeving staat daarbij voorop.
- het levensloopbestendig maken van woningen en het beter aansluiten op de groeiende vraag naar ouderen- en jongerenhuisvesting en van eenpersoonshuishoudens hoger op de agenda zetten.
- de bevolkingssamenstelling verandert op sommige plekken. Er is een trek naar de stad en het platteland verandert door de wegtrekkende bevolking. Met de bouw van nieuwe woningen moet hier rekening mee worden gehouden, het CDA wil niet bouwen voor leegstand. Het CDA wil daarom een pilot met 2000 tijdelijke flexibele woningen om pieken en dalen in vraag- en aanbod op te vangen. Deze woningen zijn circulair en verplaatsbaar en kunnen worden benut als op korte termijn woningen nodig zijn, maar waar die op de langere termijn niet meer nodig zijn.
- dat er woonvormen worden gerealiseerd waar zelfstandig wonen met (intensieve) zorg mogelijk wordt. Het CDA wil programma's aanjagen en mede subsidiëren voor het levensloopbestendig maken van woningen met inzet van Domotica. Ook coöperatieve woonverbanden, zoals samenwonen van ouderen en jongeren wordt gestimuleerd.
- er een innovatiefonds wonen wordt opgericht die organisaties ondersteund op het snijvlak van wonen, innovatie, zorg en duurzaamheid die leiden tot zelfredzaamheid.
- gemeenten faciliteren bij het ondersteunen van mantelzorg en vrijwilligerswerk gericht op het versterken van zelfredzaamheid en het voorkomen van sociaal isolement.
- dat arbeidsmigranten op een goede en veilige manier gehuisvest worden. De werkgever is hiervoor primair verantwoordelijk. De provincie dient mede in dit kader faciliterend en regulerend op te treden.
- dat het programma 'Steengoed Benutten' wordt voortgezet. Dit programma om leegstaande of vervallen plekken in dorpen en steden een nieuwe invulling te geven.
- dat zelfbouw van huizen wordt gestimuleerd en dat gemeenten daartoe doe-het-zelf-bouwplekken inventariseren. De kracht van de samenleving wordt zo beter benut.

1.3 Ontmoetingsplekken zijn onmisbaar voor leefbaarheid van dorpen en steden

Dorpen en wijken hebben laagdrempelige ontmoetingsplekken nodig, waar het bruist van de activiteiten. Het CDA ondersteunt initiatieven om dorps- en cultuurhuizen op te zetten en in stand te houden. Dit kunnen ook andere plekken zijn waar mensen elkaar ontmoeten, zoals een multifunctionele accommodatie, een wijkgebouw, een sporthal, een kerkgebouw, de bibliotheek of een plaatselijk café. De ondersteuning van de provincie kan onder andere plaatsvinden door een bijdrage te verstrekken voor de bouw/verbouw van een pand om het daarmee beter geschikt te maken voor de ontmoetingsfunctie.

Het CDA wil:

- stimuleren dat in elke wijk/dorp een ontmoetingsplek aanwezig is waar mensen samen kunnen komen en activiteiten kunnen ontplooien.
- dat de subsidie voor ondersteuning van bewonersinitiatieven op het gebied van leefbaarheid en sociale samenhang wordt gecontinueerd.

1.4 Vitale steden en de gebiedsopgaven

Steden kunnen niet zonder vitale dorpen, maar de dorpen kunnen ook niet zonder vitale steden. De voorzieningen in onze steden zijn uniek en hebben een belangrijke functie voor de hele regio. Naast de vier grootste Gelderse steden Apeldoorn, Arnhem, Ede en Nijmegen ook gaat er ook aandacht naar andere steden (Tiel, Zutphen, Doetinchem, Harderwijk) die een belangrijke regiofunctie vervullen.

Het CDA wil de 'Gebiedsopgaven' in de komende statenperiode doorzetten. De gebiedsopgaven hebben momenteel allemaal één sterke focus. Deze focus leidt tot

geconcentreerde aandacht, dat is goed, het leidt tot een gebundelde inzet en draagt bij aan het bereiken van resultaten. Keerzijde ervan is dat er minder kan worden ingespeeld op de in het gebied ervaren knelpunten op terreinen die buiten het focusthema van de gebiedsopgave vallen. Het CDA wil dat de regio's zich kunnen herkennen in de plannen zoals omschreven in de gebiedsopgaven. Het CDA wil dat de regio's naast het focusthema zelf een speerpunt kunnen bepalen waaraan men in de betreffende regio wil werken. Wij zijn trots op onze economische diversiteit binnen onze regio's. De provinciale focus sluit aan op de koers die de regio's zelf kiezen.

Het CDA wil:

- dat de gebiedsopgaven worden doorontwikkeld. Per gebiedsopgave zal een integrale (dus brede) gebiedsagenda wordt opgesteld door de partners met de provinciale omgevingsvisie als grondslag. Naast het focusthema wordt een door de partners aangedragen thema in de gebiedsagenda worden opgenomen.
- zowel het partnerschap tussen provincie en steden/regio's bevorderen, alsook het partnerschap tussen steden en regio's onderling. De huidige tijd vraagt om modern partnerschap, de provincie is nodig voor het verbeteren van het vestigingsklimaat, innovatieve bereikbaarheid, toekomstbestendige binnensteden en een krachtige identiteit in de regio.
- mee investeren in het bruisend houden van de steden en dorpen door het bieden van aantrekkelijke winkelgebieden en het op peil houden van de voorzieningen.

1.5 Veiligheid

Iedere Gelderlander moet het gevoel hebben in een veilige provincie te wonen, werken en leven. Hangjongeren, burenruzies en alcohol- en drugsproblematiek kunnen het veiligheidsgevoel van mensen aantasten. Dergelijke problemen rondom 'sociale veiligheid' dienen stevig aangepakt te worden. Burgers moeten elkaar ook aan kunnen spreken op dergelijk gedrag. Bij de aanpak van de problemen rondom de sociale veiligheid hebben vooral de gemeenten een belangrijke rol.

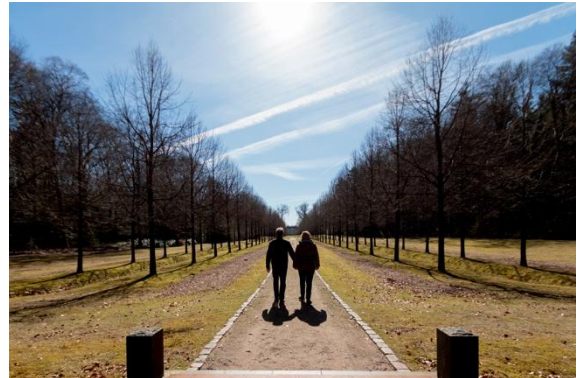
De verontrustende signalen over optrekkende drugscriminaliteit richting Gelderland in de vorm van witwassen en drugsdumpingen maar ook de verweving van de onder- en bovenwereld laten zien dat de weerbaarheid van onze overheid meer aandacht verdient. Een weerbare overheid is een overheid die samen met de samenleving zorgt dat ondermijnende en criminele activiteiten geen kans krijgen. Het CDA vindt dat Gelderland hieraan bij moet dragen op een moderne, slimme wijze gebeurd met de nieuwste methoden.

Het CDA wil:

- dat de provincie samen met gemeenten en het openbaar ministerie de ondermijnende activiteiten in Gelderland stevig aanpakt.
- dat de grondeigenaren die geconfronteerd worden met dumping van drugsafval snel een vergoeding krijgen voor de gemaakte verwijderingskosten. Inclusief opruimen en saneren van de eventueel vervuilde grond.
- dat de provincie bij vergunningverlening of het aangaan van overeenkomsten met organisaties, als er aanleiding toe is, de mogelijkheden die de Wet Bibob biedt benut. Het Regionaal Informatie en Expertisecentrum (RIEC) heeft een belangrijke taak en heeft te weinig capaciteit. Het CDA vindt dat provincie en rijk samen met een structurele oplossing moet komen.
- inzet van de handhaving in natuurgebieden continueren en uitbreiden (bijvoorbeeld door middel van de inzet van groene Boa's).

1.6 Iedereen doet mee

In Gelderland moet iedereen mee kunnen doen. Ook de meer dan 10 % van de inwoners die laaggeletterd is. Dat betekent dat 1 op de 10 mensen moeite heeft met lezen, schrijven of niet uit de voeten kan op de computer en het internet. In het dagelijks leven ondervinden mensen als ze laaggeletterd zijn op verschillende manieren hinder, onder andere het invullen van formulieren lukt niet of niet goed of bijvoorbeeld, veiligheidsinstructies kan men niet lezen waardoor er onnodig ongelukken gebeuren op de werkvloer. Steeds meer gaan we er met elkaar vanuit dat iedereen wel via internet formulieren kan invullen. Het vragen om hulp vinden mensen, zo blijkt uit onderzoek, lastig: ook deze groep wil graag privacy.

Het CDA wil:

- samen met de Gelderse gemeenten, de bibliotheken, onderwijsinstellingen en de stichting Lezen en Schrijven de laaggeletterdheid verkleinen.
- dat de aanpak van de provincie aanvullend is op wat door de gemeenten en bibliotheken en andere instellingen wordt gedaan.
- dat ook de documenten van de provincie zo worden geschreven dat deze voor degene die ze ontvangen beter te begrijpen zijn.
- dat iedereen mee kan doen. Dit betekent dat bij participatietrajecten van de provincie laaggeletterden echt kunnen meedoen.

2. De kracht van Gelderland

2.1 Kunst en cultuur doet samenleven

Net als de vereniging, de kerk of de sport, zorgt kunst en cultuur voor verbinding tussen mensen. Kunst- en cultuurinstellingen moeten een breed publiek aanspreken en nieuwe groepen bereiken. We hebben een grote diversiteit aan musea in Gelderland. Dit koesteren we. Het CDA wil investeren in de creativiteit van mensen en verenigingen en ervoor zorgen dat kinderen al op jonge leeftijd in aanraking komen met kunst en cultuur. In de musea zijn heel veel vrijwilligers actief bij het geven van bijvoorbeeld rondleidingen. Er wordt hard gewerkt om nu bezoekers te ontvangen en te vertellen over de wetenswaardigheden. De vraag is hoe het museum van de toekomst eruit zal zien.

Daarnaast ondersteunen we gemeenten om kinderen van basisscholen en middelbare scholen culturele instellingen te laten bezoeken. Het onderwijs wordt hierbij ontzorgd door het aanbieden van pakketten en programma's.

Het CDA wil:

- dat de provincie de Gelderse musea stimuleert om plannen te maken voor de toekomstbestendigheid van hun museum.
- investeren in de creativiteit van mensen en verenigingen en ervoor zorgen dat kinderen al op jonge leeftijd in aanraking komen met kunst en cultuur.
- dat de provincie samen met instellingen en gemeenten regionale en stedelijke profielen opstelt waarin duidelijk naar voren komt wat de uitdagingen zijn, hoe men die wil aanpakken en de rol die de verschillende actoren kunnen spelen bij het oplossen van de uitdagingen. Dit is nodig om goed voorbereid te zijn op het nieuwe cultuurbeleid van het rijk vanaf 2021.
- een goede culturele basisinfrastructuur waardoor ook naast een aantal topinstituten cultuur ook voor een breed publiek aantrekkelijk is en blijft.
- ook in de toekomst onze nationale en internationale culturele parels: het Gelders Orkest, Oostpool, Introdans, Go Short en Kwatta ondersteunen.

2.2 Erfgoed

De geschiedenis van Gelderland verdient onze bescherming. Gelderland kent vele molens, kastelen, landgoederen en kerkgebouwen. Ook militair, industrieel en agrarisch erfgoed bepaalt het beeld van onze mooie provincie.

Historie, cultuur en tradities vertellen het verhaal van onze omgeving, vertellen ons wie we zijn en waar we vandaan komen. Cultuur en tradities zijn belangrijke waarden, die gemeenschappen vormen. Het CDA blijft zich inzetten om lokale initiatieven overeind te houden. In 2018 is het Nedersaksisch eindelijk erkend als taal.

Het CDA wil:

- in de komende periode doorgaan met het geven van subsidies voor de uitvoering van onderhoud en restauraties van monumenten en de regelingen vereenvoudigt.
- dat de provincie organisaties die zich inzetten voor het behoud van monumenten zoals de stichting Vrienden der Gelderse Kastelen ondersteunt.
- dat de provincie komt tot een kerkenvisie waarin duidelijk wordt hoe de instandhouding en herbestemming van het kerkelijk erfgoed het beste kan worden vormgegeven.
- dat de provincie de draaipremie voor de Gelderse molens ook in de komende statenperiode blijft geven.
- dat de provincie samen met de Gelderse Erfgoed Alliantie en de Gelderse Molenstichting i.o. komt tot verder ontzorging van de Gelderse moleneigenaren.

- initiatieven steunen die het gebruik van het Nedersaksisch stimuleren en instandhouden.
- dat de provincie lokale initiatieven ondersteunt waarbij vrijwilligers zich toeleggen op de lokale en regionale geschiedenis en cultuur.

2.3 Recreatie en toerisme

Recreatie en toerisme is in onze provincie een belangrijke economische pijler. Er liggen grote kansen voor Gelderland op het gebied van toerisme vanwege de enorme kwaliteit van de provincie. De kracht zit in het groen, het water en diversiteit van de verschillende streken. Hiervoor is een goede samenwerking tussen recreatieondernemers, overheden en onderwijs nodig, deze samenwerking kan nog veel beter.

De Veluwe staat op 1 en moet daar ook blijven. Het CDA vindt het belangrijk dat alle regio's een extra impuls krijgen zodat Gelderland aan de top staat met al haar prachtige gebieden.

Gelderland is een provincie waarin het mogelijk is om dichtbij huis te recreëren. De sector toerisme en recreatie is één van de grote werkgevers in onze provincie.

Het CDA wil:

- dat de Veluwe een toeristische topattractie blijft.
- maatregelen nemen om proactief, de Randstadtoerist naar de Gelderse Streken, zoals de Achterhoek, Veluwe, Rivierenland en Regio Arnhem-Nijmegen te laten komen.
- ondersteunen bij het vernieuwen en verduurzamen van verouderde recreatieterreinen en meehelpen bij het onderzoeken en doorvoeren van nieuwe concepten. Wij willen blijven samenwerken met gemeenten en het Rijk met betrekking tot de aanpak rondom 'Vitale Vakantieparken'.
- dat kansen die de Gelderse natuur biedt voor toerisme en recreatie worden benut. Het credo is hierbij wel natuur voor natuur. Dus op de ene plek iets weg, dan elders compensatie.
- de fiets- en voetpaden aanpakken door deze te verbreden en te vernieuwen en het mogelijk maken van nog meer mountainbikepaden, klompenpaden en struinpaden. Aanwezige natuur- en landschapswaarden willen we daarbij ondersteunen evenals aanhaken bij lokale initiatieven.

2.4 Dynamisch buitengebied

Onze buitengebieden zijn prachtig. Die willen we koesteren. Agrarische gezinsbedrijven verdienen de steun van de provincie. Immers de boeren en tuinders zijn de producenten van ons dagelijks voedsel en onderhouden het Gelders landschap.

Om een dynamisch buitengebied te kunnen behouden moeten we oplossingen vinden voor de vrijkomende agrarische bebouwing. Dit kan zijn sloop of het geven van een andere economische functie. Deze ontwikkelingen mogen de bestaande agrarische activiteiten niet

belemmeren. Nevenactiviteiten kunnen de levensvatbaarheid van de agrarische bedrijven verbeteren. Het agrarisch gebied is en blijft primair bestemd voor agrarische bedrijven.

Ons buitengebied is vooral bedoeld voor landbouw, natuur, wonen, toerisme en recreatie. Het CDA wil de verdere verduurzaming, zoals de kringlooplandbouw, van de agrarische gezinsbedrijven stimuleren. Het CDA wil dat de provincie samen met de agrarische sector afspraken maakt over de manier waarop de verdere verduurzaming van de agrarische sector in Gelderland handen en voeten zal krijgen.

Gelderland is een groene provincie met haar karakteristieke natuur en landschap. Het CDA wil dit behouden en versterken. Daarbij kiezen wij voor een compacte ecologische hoofdstructuur. Kwaliteit gaat voor kwantiteit. Een vitaal platteland vraagt ons om de grenzen van de regelgeving op te zoeken om het mogelijk te maken om ook rondom natuurgebieden te ondernemen. Het CDA wil inzetten op nieuwe thema's zoals 'Natuur en Economie' en 'Natuur Dichtbij'. Zorgen voor de balans tussen beschermen en beheren. Flora en fauna met een beschermde status dienen beschermd te worden maar als die beschermde status gaat zorgen voor overlast moet beheren mogelijk zijn. Tevens dient er ingezet te worden op minder ingewikkelde regels voor ontheffingen welke nodig zijn voor het beheren. Landgoederen en bosgebieden zijn de parels van de provincie. Landgoedeigenaren en boseigenaren verdienen ruimte om te ondernemen. We zetten extra in op het versterken van de kwaliteiten van de nationale parken in Gelderland.

Het CDA wil:

- samen met de bewoners van het buitengebied zoeken naar nieuwe economische mogelijkheden voor leeggekomen (agrarische)gebouwen. Te denken aan mantelzorgprojecten, duurzaamheidsprojecten, maar ook andere opties zijn mogelijk. Belangrijk is dat we open te staan voor innovatieve en duurzame ideeën uit de samenleving.
- creatief kijken naar mogelijkheden, binnen vastgestelde natuurwaarden zoals Natura 2000, voor een gezonde bedrijfsvoering en kansen tot uitbreiding van agrarische ondernemingen (maar niet onbepakt).
- investeren in natuur en beschermen wat echt van waarde is. Gebruik van natuur en landschap voor toerisme, recreatie, sport en landbouw gaan veelal goed samen. Sterker nog de natuur en het landschap zijn hiervoor belangrijke dragers.
- dat natuur en landschapsbeheer zoveel als mogelijk worden uitgevoerd door het lokale (agrarische) bedrijfsleven. Hierbij verdienen landgoedeigenaren en boseigenaren ruimte om te ondernemen.

2.5 Sport

Het maatschappelijk belang van sport is groot: sport is gezond, verbindt, geeft plezier, draagt bij aan de identiteit en bevordert het vestigingsklimaat voor bedrijven. Grote sportevenementen hebben economische en promotionele waarde, zoals de start van de Giro d'Italia of het organiseren van EK's en WK's.

Het CDA wil:

- dat het voor iedereen mogelijk is om te kunnen sporten.
- de breedtesport en talentontwikkeling binnen Gelderland ondersteunen.
- vrijwilligers blijven ondersteunen.
- culturele- en sportevenementen net dat kleine zetje geven om door te kunnen gaan, maar ook topsportevenementen binnenhalen die een grote economische spin off voor de regio's of provincie kunnen hebben.
- aandacht voor kansen van watersport en waterrecreatie ook in relatie tot toerisme.

3. Eerlijke economie

3.1 Zonder ondernemers geen werk

Het CDA wil verder blijven bouwen aan een bloeiende, eerlijke economie. Het MKB en de familiebedrijven zijn de motor van onze Gelderse economie. Gelderland heeft een aantal zeer sterke sectoren met een vooraanstaande positie, zoals de maakindustrie, voedsel, gezondheid en energie. Die verdienen ook de komende jaren onze steun. Daarnaast sluit de provincie aan bij de sectoren die vanuit de regio prioriteit krijgen.

Daar waar ondernemers worden gehinderd door regelgeving, zoeken wij samen met hen naar oplossingen. Ondernemers faciliteren wij door middel van goede werklandschappen en geven wij financiële stimulans aan veelbelovende projecten.

Het CDA wil:

- starters faciliteren om zo hun ontwikkelingskansen te vergroten, groei te versterken en ondernemerschap aan te jagen.
- ondernemersorganisaties uitdagen om met plannen te komen om het lokale en regionale bedrijfsleven te versterken.
- het sociaal ondernemerschap bevorderen.
- extra aandacht voor familiebedrijven. Zij zijn van groot belang voor de Gelderse economie. Daar moet ook de komende jaar extra aandacht aan besteed worden. Familiebedrijven worden ondersteund bij het netwerk en de provincie maakt onderdeel uit van dat netwerk zodat familiebedrijven van elkaar leren.
- dat de provincie plannen van regio's en gemeenten ondersteunt die het vestigingsklimaat voor ondernemers willen verbeteren.
- dat de regeldruk verder wordt teruggebracht.
- de gemeenten en regio's ondersteunen bij het binnenhalen van toonaangevende bedrijven.
- dat de provincie voortdurend de Gelderse belangen bepleit bij het Rijk, Europese Unie, Euregio 's en de Duitse deelstaat Noordrijn-Westfalen.
- dat herontwikkeling van bestaande bedrijventerreinen voor het ontwikkelen van nieuwe bedrijventerreinen gaat.
- de provincie de aanleg van nieuwe bedrijventerreinen faciliteert, daar waar gemeenten kunnen aantonen dat er behoefte is aan nieuwe bedrijventerreinen en er onvoldoende bedrijventerreinen beschikbaar zijn in de regio. De fysieke leefomgeving mag hierbij niet onevenredig worden aangetast. Regionale bedrijventerreinen worden in overleg met de provincie ontwikkeld.
- de provincie bedrijven ondersteunt die zich in Gelderland willen vestigen of willen uitbreiden en die tegen belemmeringen aanlopen.

3.2 Een aantrekkelijke arbeidsmarkt

Voor een vitale provincie is het vestigingsklimaat voor ondernemers en een aantrekkelijke arbeidsmarkt met voldoende en gekwalificeerd personeel van essentieel belang. Het aantrekken van jonge, goed opgeleide medewerkers betekent meer dan alleen de bedrijven aanspreken, maar ook een gunstig investeringsklimaat genereren. Bereikbaarheid (fysiek en digitaal), voldoende aantrekkelijke woningen, sport, recreatie en cultuur zijn daarvoor zeer belangrijk.

Een aantrekkelijke arbeidsmarkt is ook een arbeidsmarkt waar iedereen mee kan doen. Ondanks alle inspanningen blijven er mensen met (bepaalde) afstand tot de arbeidsmarkt.

Het CDA wil:

- de samenwerking tussen (V)MBO- scholen en het bedrijfsleven intensiveren.
- de aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt samen met de werkgeversorganisaties en werknemersorganisaties verbeteren.
- dat Mbo-scholen opleiden voor de MKB-er van de toekomst. Samenwerking rond thema's van de toekomst ICT, robotisering en 3D-printen worden gestimuleerd.
- er aandacht blijft voor de grote tekorten in de zorg, techniek, ICT en transport. Nieuwe initiatieven worden gestimuleerd en ondersteund om deze tekorten te verminderen.
- komen tot een aanpak om de werkgelegenheid in Gelderland te bevorderen en de diversiteit in werkgelegenheid te waarborgen.

3.3 Kennisinfrastructuur

Kennis ontsluiten is van wezenlijk belang voor een toekomstbestendige economie. Gelderland kent tal van top kennisinstituten, maar het ontsluiten van die kennis vraagt aandacht om onder meer MKB 'ers te ondersteunen bij het innoveren van hun onderneming. De diverse economische boards in de regio's spelen in dat verbinden, verbreden en aanjagen een belangrijke rol. De provincie stimuleert waar dit nodig en passend is.

3.4 Zonder innovatie geen voortuitgang

In Gelderland beschikken wij over drie top kennisregio's namelijk Food Valley, Legal Valley, Health Valley en Technology Valley met daarbij de universiteiten van Wageningen en Nijmegen als aanjagers van innovatie en kennis van wereldniveau. Wat het CDA betreft speelt de provincie een belangrijke rol in het verder bij elkaar brengen van kennis, innovatie en bedrijven door middelen ter beschikking te stellen die deze verbindingen tot stand te brengen.

De voorliggende transities (energie, klimaat en circulair) vragen een flinke ondersteuning door de provincie, soms door het voortouw te nemen, soms door initiatieven met middelen te faciliteren. Nieuwe technologieën, zowel *hard* (waterstof, warmtenetten, robotisering) als *soft* (big data, virtual reality, blockchain etc.) vragen actief ondersteuning vanuit beschikbare provinciale innovatie middelen.

Het CDA wil:

- als toeleverancier van deze kennis(instituten) beschikt Gelderland over een sterke en gevarieerde onderwijsstructuur, van voortgezet onderwijs tot MBO- en Hbo-instellingen en de universiteiten in Wageningen en Nijmegen. Gelderland maakt zich waar mogelijk sterk voor de onderwijsstructuur.
- dat de kennisinstituten onder aanvoering van de universiteiten van Wageningen en Nijmegen uitgedaagd worden om te komen met innovatie concepten die verder bijdragen aan de bloei van onze economie.
- de kennisinstituten uitdagen om ook in de regio's hun kennis te delen om zo bredere lagen van de bevolking in aanraking te brengen met kansen en mogelijkheden van de wetenschap.
- De voorliggende transities (energie, klimaat en circulair) laten ondersteunen door de provincie, soms door het voortouw te nemen, soms door initiatieven met middelen te faciliteren. Nieuwe technologieën, zowel *hard* (waterstof, warmtenetten, robotisering, drones) als *soft* (big data, virtual reality, blockchain etc.) vragen actieve ondersteuning vanuit beschikbare provinciale innovatie middelen.

3.5 Grensregio's

De grens is nog steeds een hindernis om te werken en wonen. Het CDA vraagt om aandacht voor het grensoverschrijdend wonen en werken. Goede kennis van de Duitse taal en cultuur is daarbij essentieel.

Het CDA wil:

- dat de provincie zich inzet op gezamenlijk beheer en beleid van natuur en landschap, met gelijke toepassing van de Europese natuur- en waterrichtlijnen.
- grensoverschrijdende sociaal-culturele ontmoetingen en samenwerking stimuleert en faciliteert.
- de grensinformatiepunten continueren.
- dat grensoverschrijdend werken en studeren eenvoudiger wordt. De provincie zet hier, samen met de andere provincies volop in om de hindernissen weg te nemen.
- de samenwerking in Euregio verband en met Nord Rein Westfalen wordt geïntensiveerd, op bestuurlijk niveau maar ook op uitvoeringsniveau.
- een betere afstemming van economische initiatieven en de uitvoering daarvan in de grensregio tussen overheden.
- dat er op basis van een concreet plan gewerkt wordt aan grensoverschrijdende samenwerking. Hier liggen grote kansen op het gebied van onderwijs, zorg, werk en toerisme.
- goede kennis van de Duitse taal is essentieel. De provincie ondersteunt en stimuleert daarom samen met de Euregio Duitse taalprojecten.

3.6 Interprovinciaal samenwerken

CDA Gelderland ziet kansen in samenwerking met buurprovincies Noord-Brabant, Overijssel, Flevoland en Utrecht. Denk hierbij aan vraagstukken die provinciegrens overstijgend zijn zoals fileknooppunten op of rondom de provinciegrens, (extra) treinverbindingen tussen provincies, economische kansen samen oppakken of het creëren van werkgelegenheid.

4. Bereikbaarheid

Het CDA blijft zich inzetten voor het verbeteren van de infrastructuur en bereikbaarheid in Gelderland. Wij steunen innovatieve en duurzame ontwikkelingen van vervoersmiddelen om onze gezondheid te bevorderen en de veiligheid voor mens en dier te vergroten.

4.1 Veiligheid

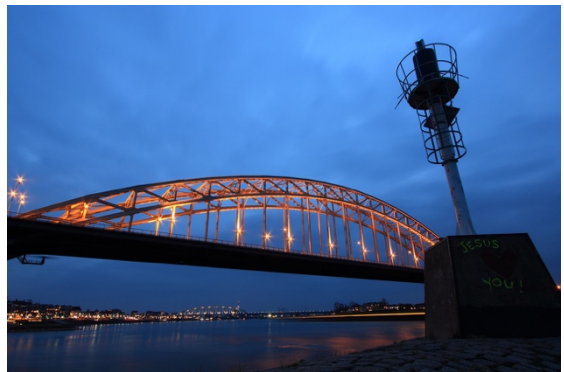
Achter elk verkeersslachtoffer schuilt een familiedrama. Het aantal verkeersongelukken moet met minimaal 25% teruggebracht worden in 2023. De provinciale wegen maken 6% van het wegenbestand uit, maar een op de vijf slachtoffers valt op provinciale wegen. Veiligheid is een speerpunt voor het CDA! Een belangrijk beleidsterrein waarop de provincie actief is, is het zorgen voor betere bereikbaarheid waardoor meer werkgelegenheid en betere onderlinge verbindingen tot stand komen. Dit laatste zal tevens de sociale samenhang bevorderen.

Het CDA wil:

- dat de provincie samen met de regio's, gemeenten en inwoners komt tot een inventarisatie en aanpak van de door verkeersdeelnemers ervaren gevaarlijke punten op het Gelderse wegennet.
- de aanleg van rondwegen om doorgaand verkeer uit dorpen te weren en veiligheid en leefbaarheid te bevorderen van harte ondersteunen. De provincie denkt mee en past provinciale regels die de aanleg in de weg staan aan.

4.2 Betere doorstroming op Gelders wegennet

Gelderland is een cruciale Oost-West verbindingsschakel tussen de Randstad, Duitsland en Oost-Europa door A1, A12 en A15. De verbindingen naar Duitsland, Frankrijk, België en Scandinavië (A2, A1/A30, A12, doortrekken A15, A18 Knooppunt Bankhoef, A28 en A50) nemen in belangrijkheid toe. Veel goederen gaan over onze snelwegen, die onder grote druk staan door het aantrekken van de economie en daarmee een toename in personen- en goederenstromen. Wij willen Gelderse gemeenten en steden, groot en klein, via provinciale en lokale wegen beter aansluiten op dit snelwegennetwerk. Nieuwe aansluitingen zijn daarvoor nodig, maar er liggen ook kansen in de verbetering van de doorstroming op het wegennet in Gelderland door het optimaliseren van het ontwerp van wegen en extra verbindingsstukken.

Het CDA wil:

- verkeersstromen op N-wegen worden gescheiden.
- aandacht voor verkeersmanagement- en doseringssystemen en het vergroten van de capaciteit van de huidige infrastructuur door slimmere brugbediening.
- dat de tolheffing op de A15 van Duiven naar de Pleij (Zevenaar) wordt geschrapt, Het CDA wil dat de provincie hiervoor €200 miljoen beschikbaar stelt.
- de verkeersdoorstroming van A28 ter hoogte van de Noord West Veluwe verbeteren en op deze manier de verkeersdoorstroming verbeteren.
- dat de brug bij Kesteren wordt verbreed tot vier banen en dat de aansluiting aan zowel de kant van Rivierenland als aan de kant van Foodvalley goed wordt geregeld.
- het knooppunt A1/A30 ter hoogte van Barneveld zo snel als mogelijk wordt aangepakt.

- de A12 ter hoogte van de Regio Arnhem en de Regio Achterhoek wordt verbreed.
- de N786 (Apeldoorn-Dieren) aanpakken. Hierover wordt al meer dan 20 jaar gesproken. Er is een maatschappelijke kosten-batenanalyse opgesteld. Nu komt het erop aan dat de betrokken gemeenten en de provincie samen tot een gedragen oplossing komen. Het CDA wil dat de oplossing voortvarend tot uitvoering wordt gebracht.
- dat er versterking plaatsvindt van de lobby, gericht op het verbreden van de A15 ter vermindering van de filedruk en de verkeersonveiligheid en als ondersteuning van het regionaal initiatief van de gemeenten in Rivierenland.
- de uitvoering van de tweede fase N18 Varsseveld-Groenlo voortvarend wordt opgepakt.
- de verkeersdoorstroming van A28 ter hoogte van de Noord Veluwe verbeteren.
- de A28 ter hoogte van de Noord Veluwe en de Noord West Veluwe verbreden en op deze manier de verkeersdoorstroming verbeteren.
- dat de verbinding tussen de A1 en de BAB31 (Duitsland) wordt verbeterd en te onderzoeken op welke wijze dit zou kunnen.
- verbetering van de doorstroming van de N302, waaronder de aansluiting naar Flevoland, de A28 bij Harderwijk en de A1 naar Apeldoorn.
- verbetering van de verkeersdoorstroming bij de knelpunten veroorzaakt door de bruggen over de Randmeren bij Nijkerk en Elburg.
- de verkeersdoorstroming op de A50 ter hoogte van het knooppunt Bankhoef verbeteren.
- de aanleg van rondwegen om doorgaand verkeer uit dorpen te weren en leefbaarheid te bevorderen van harte ondersteunen. De provincie denkt mee en past provinciale regels die de aanleg in de weg staan aan.

4.3 Logistiek

De sector transport en logistiek is onmisbaar voor het dagelijks leven van alle inwoners en voor het bestaansrecht van bedrijven in Gelderland. Of het nu gaat om de bevoorrading van winkels, het bezorgen van pakketten of het leveren van materialen voor de bouw: we hebben er allemaal iedere dag mee te maken. De logistieke sector is in Gelderland sterk vertegenwoordigd en werkt deels samen in Logistic Valley. De verbinding tussen de mainports Rotterdam en Schiphol en Duitsland of verder Europa in, loopt altijd door Gelderland. Over de weg, water of per spoor.

Het dichte net van rijkswegen, waterwegen en goed bereikbare bedrijventerreinen en logistieke centra zijn van belang voor het verdere ontwikkelen van deze sector.

Het vervoer over water moet een extra impuls krijgen, waarbij tevens verduurzaming aan de orde is. De provincie heeft al veel geïnvesteerd in de Rail Terminal Gelderland bij Valburg. Wij staan voor die keuze maar zien ook dat de inpassing van het plan in het kader van noaberschap en aangenaam wonen vergt dat nader overleg met bewoners in het gebied dat grenst aan de terminal noodzakelijk is. Het CDA wil 30 miljoen euro extra beschikbaar stellen om de leefomgeving rond de terminal te verbeteren. Indien in het proces van realisatie mocht blijken dat een sluitende business-case niet te realiseren is, getuigt het van politieke realiteit om de terminal niet aan te leggen. Verder dienen de logistieke hotspots die verbinding maken tussen verschillende vormen van vervoer de aandacht van de provincie. Denk

bijvoorbeeld aan Doesburg, Valburg, Tiel, 's-Heerenberg en Nijmegen. Aanpassingen worden op een voor de omgeving en natuur zo duurzaam mogelijke manier uitgevoerd.

4.4 Luchthaven Lelystad Airport en Teuge

De afgelopen jaren zijn de inwoners van Gelderland verrast door besluiten die effect hebben op hun leefomgeving. Het CDA vindt dat er veel zorgvuldiger moet worden omgegaan met dit soort besluiten

De plannen voor Lelystad Airport moeten worden gerealiseerd met afweging van de belangen die inwoners hebben die onder de vast te stellen aanvliegroutes wonen.

Het CDA wil:

- dat Lelystad Airport pas open gaat nadat het luchtruim is heringedeeld en dat de laagvliegroutes zijn verdwenen.
- dat Luchthaven Teuge de ruimte krijgt om te ondernemen. Hierbij moeten zowel de belangen van de ondernemers als de omwonenden goed worden meegewogen.

4.5 De fiets in het vizier

Op de fiets gaan voorkomt niet alleen files, maar is ook aantoonbaar goed voor de eigen gezondheid. Voor zowel de scholier, forens als de toerist zetten wij sterk in op het onverminderd realiseren van een hoogwaardig bovenlokaal (snel-)fietsnetwerk van brede en daardoor ook (verkeers)veilige fietspaden. Verschillende doelgroepen vragen een andere kijk op de fietspaden. Snelfietspaden voor lange afstanden stimuleren het gebruik van de (elektrische) fiets op de lange afstand.

Het CDA wil:

- dat het fietsexamen blijft bestaan en dat de provincie hierin een rol blijft spelen.
- een Introductie van het School Verkeersveiligheidslabel, dit bestaat momenteel nog niet in Gelderland, wel in vele andere provincies. Dit is een zeer eenvoudige manier om nu en in de toekomst kinderen veilig te leren deelnemen aan het verkeer.
- onverminderd inzetten op het realiseren van een hoogwaardig en dicht netwerk van fietsverbindingen in Gelderland. Dat wil zeggen veilig, innovatief en voldoende breed.
- het verder optimaliseren van Vrij liggende fietspaden langs N-wegen, waarbij rekening wordt gehouden met de diverse gebruikersgroepen.
- parallel aan de A28 op de Noord Veluwe en Noord West Veluwe een snelfietsroute aanleggen, die de kernen op een goede, snelle en veilige manier verbindt.

4.6 Altijd in de buurt: een fijnmazig openbaar vervoer

Kleine kernen en stadswijken blijven bereikbaar en leefbaar door de aanwezigheid van goed openbaar vervoer. Door middel van passende **ov-arrangementen**, met gebruik van buurtbussen en regiotaxi's, wordt het huidige voorzieningenniveau in stand gehouden. Op afroep moet vervoer aanwezig zijn. De nieuwe concessies voor het openbaar vervoer verlangen duurzame oplossingen om een bijdrage te leveren aan vermindering van uitstoot van schadelijke stoffen. Denk hierbij aan het rijden op waterstof en/of elektriciteit.

Voor elke regio is een goede ov-verbinding essentieel voor schoolgaande kinderen en de mobiliteit van ouderen en mindervaliden. Bepaalde bus- en treinverbindingen zullen wellicht niet economisch rendabel zijn, maar zijn wel belangrijk voor de bereikbaarheid van de publieke voorzieningen. Het CDA trekt extra geld uit voor deze bereikbaarheid.

Veiligheid voor onze spoor- en weggebruikers is essentieel. Daarnaast is ook de verbetering van de doorstroming op overwegen een punt van zorg. In Gelderland liggen zo'n 27 overwegen die zijn opgenomen in het Landelijk Verbeterprogramma Overwegen (LVO). Daarnaast is er nog een aantal onbeveiligde overgangen. Het CDA wil komen tot een aanpak waarin de provincie samen met o.a. ProRail, gemeenten en inwoners van Gelderland zo snel mogelijk de veiligheid op de spoorovergangen wordt verbeterd.

Het CDA wil:

- dat het station Harderwijk wordt verbeterd, net als het station Zutphen.
- de treinverbinding tussen Arnhem-Doetinchem-Winterswijk en tussen Apeldoorn-Zutphen-Winterswijk verbeteren.
- De spoorverbinding 's-Hertogenbosch-Nijmegen verbeteren, onder meer door verdubbeling van het spoor op de spoorbrug bij Ravenstein.
- dat de spoorlijn Tiel/Arnhem blijft bestaan en dat de stationsomgeving in Zetten en Valburg wordt verbeterd en aangepast.
- zich maximaal inspannen dat belangrijke **internationale treinverbindingen** ook Gelderse stations in de dienstregeling behouden, bijvoorbeeld een stop voor de ICE Amsterdam-Frankfurt in Arnhem. Dit geldt ook voor de verbinding Amsterdam-Berlijn, die nu Apeldoorn aandoet.
- komen tot een aanpak waarin de provincie samen met o.a. ProRail, gemeenten en inwoners van Gelderland zo snel mogelijk de veiligheid op de spoorovergangen wordt verbeterd.

4.7 Duurzame mobiliteit

Nederland zet in op elektrisch vervoer maar ook op waterstof, zowel personenauto's als bedrijfsauto's. Gelderland wil daarin vooroplopen en stimuleert de ontwikkeling van de technieken en implementeert plannen die deze transitie mogelijk maken.

5. Duurzaamheid is het nieuwe rentmeesterschap

5.1 Gelders Energieakkoord

In het Gelders Energieakkoord zijn de afgelopen jaren een heleboel partijen aangesloten. De provincie is een van de partners van het Gelders Energieakkoord. Met nu meer dan 200 gemeenten, organisaties en instellingen vraagt dat om een volgende stap. De tijd van praten is voorbij er moet nu gehandeld worden.

We hebben alle vormen van energie nodig om de Gelderse doelstellingen te halen. We sluiten dus geen duurzame vorm van energie op voorhand uit. Dat vraagt om een herijking van de samenwerking binnen het akkoord.

Het plaatsen van zonnepanelen op landbouwgrond heeft niet de voorkeur

Het CDA wil:

- een brede burger campagne gericht op het informeren en betrekken van burgers bij de energie- en klimaattransitie. Met daarnaast een aparte campagne speciaal voor de oudere inwoners van Gelderland om hen te helpen bij energievraagstukken die de huidige samenleving van ons vraagt.
- middelen beschikbaar stellen voor een versnelling van de wijken en dorpen van de toekomst.
- dat iedere inwoner van Gelderland weet wanneer zijn of haar huis wordt afgesloten van het gas.
- dat de provincie een faciliterende rol speelt om 'bedrijventerreinen van de toekomst' te creëren.
- onverminderd doorgaan met het stimuleren van isolatie programma's en verduurzamen van de woningvoorraad in Gelderland
- initiatieven stimuleren die inzetten op duurzame opwekking van energie in buurt van waar mensen wonen/werken.
- dat de provincie, daar waar sprake is van marktfalen, subsidies inzet om duurzaam energieverbruik te stimuleren.
- de energiecoaches handhaven.
- dat iedereen moet mee kan doen, ook de mensen met de kleinere portemonnee. De energietransitie moet betaalbaar zijn. Iedereen doet mee.
- sterk inzetten op energiebesparing.
- sterk inzetten op isolatie, dat is het eenvoudigst te realiseren en levert relatief het meeste op.
- dat Gelderland de koploper wordt met zonnepanelen op daken.
- dat de provincie gemeenten gaat ondersteunen bij het verduurzamen van maatschappelijk vastgoed en cultureel erfgoed.
- vermindering energiegebruik stimuleren.

5.2 Regionale energie strategieën (RES)

Uit het landelijk bestuursakkoord volgt dat iedere Gelderse regio een energiestrategie moet maken en de eerste uitwerking in de zomer van 2019 gereed moet hebben. In deze strategie wordt vastgelegd, hoe en waar de regio denkt de klimaatdoelstellingen te halen. De gemeenten zijn hiervoor verantwoordelijk, maar kunnen dit niet alleen. De provincie ondersteunt de uitvoering van de RES'sen. Dit kan door het bundelen van kennis en kunde, maar ook door financiële stimulansen aan gemeenten en regio. Met het beschikbaar stellen van menskracht aan de regio's stemt het CDA van harte in.

Het door de provincie voor de komende jaren vrijgemaakte klimaatbudget (totaal € 360 miljoen in 12 jaar) moet door het stimuleren van pilotprojecten en het uitwisselen van best

practices de noodzakelijke versnelling brengen. Waterschappen kunnen een belangrijke initiërende rol spelen; het CDA beschouwt hen nadrukkelijk als partner in de energietransitie.

Het CDA wil:

- onder leiding van de regio's, met partners een toekomstbestendige energiestrategie ontwikkelen.
- in de ruimtelijke ordeningsplannen op provinciaal niveau de uitwerking van de RES verankeren.
- de provinciale opgave naar draagkracht verdelen over de regio's en waar nodig beleidsinstrumenten inzetten.

5.3 Windenergie

Met alleen het aanleggen van zonnepanelen worden de doelstellingen van het klimaatakkoord niet gehaald. Windenergie maakt een groot onderdeel uit van de noodzakelijk duurzame opwekcapaciteit. Draagvlak creëren is van essentieel belang om de realisatie van windturbines mogelijk te maken. Een aantal Gelderse gemeenten heeft samen met ondernemers en corporaties het voortouw genomen en 'wind' gerealiseerd. Het delen van deze ervaringen kan nieuwe plannen elders ondersteunen.

Het CDA wil:

- dat de provincie belemmerende regelgeving tegen het licht houdt en waar nodig financiële ondersteuning biedt om een ommekeer in onze energievoorziening mogelijk te maken.
- dat de provincie actief werkt aan het vergroten van draagvlak voor windenergie bij de omwonenden.
- dat omwonenden en de lokale samenleving kunnen meedelen in de opbrengsten van windenergie.

5.4 Circulaire economie

Gelderland is koploper op het gebied van circulaire economie en heeft daarbij hoge ambities geformuleerd. De regio Arnhem Nijmegen heeft recent een award gewonnen die de koploperspositie onderschrijft. Het CDA wil dat we minder afval produceren. Veel afval kan vaak nog opnieuw worden gebruikt, met name bij bedrijven. Wij willen dat de provincie bedrijven gaat helpen om van afval weer grondstoffen te maken. Het voordeel is dat onze omgeving schoner wordt en wij minder hoeven te betalen voor de verwerking van het afval.

Het CDA wil:

- Goede ideeën en onderneming blijft stimuleren die een bijdrage leveren aan het verminderen van het gebruik van grondstoffen en het terugdringen van afval blijven stimuleren.
- dat de provincie bij al haar activiteiten het gebruik van niet hernieuwbare grondstoffen tot een minimum beperkt.
- dat de provincie actief aan de slag gaat om het haar eigen afval beperkt.
- Innovaties voor het verwerken van asbest stimuleren.

5.5 Netinfrastructuur

Steeds meer inwoners van Gelderland wekken duurzame energie op. Een groot probleem is dat het soms niet direct gebruikt kan worden. Om duurzame energie op te slaan is

netinfrastructuur nodig, een soort grote accu. De bouw daarvan vraagt veel geld. Het CDA wil samen met de regionale investeringsmaatschappij Oost NL kijken naar de mogelijkheden om hier geld voor beschikbaar te stellen.

Het CDA wil:

- samen met de regionale investeringsmaatschappij Oost NL kijken naar de mogelijkheden om hier geld voor beschikbaar te stellen.
- innovaties en pilots op het gebied van opslag van energie stimuleren, te denken aan batterijen, waterstof en bodem gerelateerde oplossingen.

5.6 Laadinfrasctructuur

Nederland en Gelderland zetten zwaar in op het terugdringen van fossiele aangedreven motorvoertuigen. Het elektrificeren van het wagenpark vergt echter slimme en efficiënte oplossingen voor de laadinfrastructuur. Verzwaring van het elektriciteitsnet is hiervoor nodig. Daarnaast kan biobrandstof een goede oplossing zijn voor de overbruggingsperiode. De provincie gaat meewerken aan het inrichten van plekken waar dit kan worden uitgetest. Daarbij is aandacht voor de technische aspecten en voor wat dit betekend voor onze leefomgeving.

Het CDA wil:

- dat de provincie proeven stimuleert om meer ervaring op te doen met nieuwe vormen van het opladen van de accu's van voertuigen en gaat stimuleren reststromen afval om te zetten naar brandstof. Daarbij is aandacht voor de technische aspecten maar ook wat dit betekent voor onze leefomgeving.

5.7 Warmte als vervanger van aardgas

Nederland en Gelderland zetten in op het terugdringen van het gebruik van Gronings aardgas. Middels de Regionale Routekaarten Energietransitie weten we wat we moeten doen, middels de regionale energiestrategie bepalen we waar we plannen kunnen realiseren. Warmte speelt daarbij een belangrijke rol, maar is tevens ook complex. Dit vraagt veel van onze ondernemers. In onze huidige omgeving is al veel warmte bruikbaar: als restproduct van industrie, in oppervlaktewater en diep in de grond.

Het CDA wil:

- dat de provincie innovaties en onderzoeken ondersteunt om het mogelijk te maken dat Gelderland aardgas vrij wordt, zoals de mogelijkheden onderzoeken van ultra diepe geothermie.
- dat er geen restwarmte van industrie meer verloren gaat en dat dit gebruikt wordt binnen de eigen omgeving of waar mogelijk geloosd wordt op de warmtenetten.
- Slim omgaan met warmte stimuleren worden in Warmte-Koude Opslag.
- dat de provincie geen onnodige barrières meer opwerpt in het realiseren van de nodige infrastructuur voor slimmere omgang met warmte.
- dat de provincie kennisdeling tussen ondernemers stimuleert.

5.8 Asbesthoudende daken

Asbest moet na 2024 uit onze leef- en werkomgeving verwijderd zijn. Het provinciaal plan voor het verwijderen van asbest op daken heeft een versnelling nodig om deze doelstelling te halen. Een financiële regeling voor eigenaren van asbesthoudende daken kan deze versnelling brengen.

Het CDA wil:

- stimuleren verwijderen van asbesthoudende daken
- stimuleren verwijderen van asbesthoudende daken en plaatsen zonnepanelen op de nieuwe daken.

5.9 Verduurzaming landbouw

“Het platteland was van de boeren, is van de boeren en moet van de boeren blijven”. Een stelling die het CDA in de kern ondersteunt. Agrariërs zijn per slot van rekening van generatie op generatie bij uitstek naast voedselproducenten de landschapsbeheerders. Dat platteland en de agrarische sector zijn momenteel aan ingrijpende veranderingen onderhevig. Boeren zorgen voor ons voedsel en zijn van grote waarden voor onze samenleving.

Maar ook zij zullen hun steentje moeten bijdragen aan de verduurzaming van Nederland en de planeet, maar dat kan niet zonder grenzen. De regels en richtlijnen die worden opgelegd moeten niet de ondergang van een prachtig familiebedrijf worden. Het CDA wil stabiliteit in regels zodat ondernemers weten waar ze aan toe zijn en zich kunnen voorbereiden op de toekomst en de investeringen die het met zich meebrengt. Dat betekent dat regels die zijn vastgesteld alleen worden gewijzigd als daarvoor een zwaarwegende reden is.

Het CDA wil:

- dat er in Gelderland ervencoaches komen die de agrarische ondernemers adviseren over de toekomst van hun bedrijf. Deze coaches adviseren bij diverse keuzes waar boeren voor komen te staan: bedrijfsovername, asbestverwijdering, duurzaamheidsmaatregelen, natura 2000, etc.
- voor de toekomst van de agrarische sector een investeringsregeling voor jonge bedrijfsopvolgers.
- dat er vóór 1 januari 2020 er concrete plannen zijn voor een gebiedsgerichte structuurverbetering voor de landbouw. Hier heeft de provincie een meer faciliterende rol samen met de manifestpartners.
- dat de rol van de landbouw in de verbetering van bodem- en waterkwaliteit en de verbetering van het ecologisch evenwicht wordt gestimuleerd. Kringloop Projecten in de landbouw worden ondersteund. Het rentmeesterschap van het CDA dient ook hier een concreet gezicht te krijgen.
- Om de transitie naar een duurzame landbouw vorm te geven, zijn onder andere verbeteringen in de structuur van het stroomnet en een adequate elektriciteitsaansluiting noodzakelijk.
- dat duurzame agrarische bedrijfsontwikkeling ten allen tijde mogelijk moet blijven, waarbij draagvlak in de omgeving en vermindering van emissies de basis moeten zijn.

5.10 Samenwerking waterschappen

Er wordt een samenwerkingsovereenkomst met de waterschappen gesloten om samen projecten op het gebied van water en duurzaamheid te realiseren, zoals het grondwaterbeheer, de programmatische aanpak stikstof (PAS) en de kaderrichtlijn water. De waterschappen worden ook actief betrokken bij de regionale energie strategieën.

5.11 Waterveiligheid staat voorop

Gelderland wordt doorsneden door een aantal grote rivieren. Klimaatveranderingen leiden ertoe dat de kans op overstromingen dan wel langdurige droogte toeneemt. Waterveiligheid voor onze inwoners staat voorop en waar nodig nemen wij noodzakelijke extra maatregelen. Dat doen wij samen met onze inwoners, gemeenten, waterschappen en Rijkswaterstaat.

Duurzaamheid is ook zorgen voor schoon en voldoende drinkwater. Drinkwater wordt in toenemende mate een kritische voorziening. De provincie brengt de strategische drinkwatervoorraad in beeld en neemt met partners passende maatregelen deze voorraad in geëigende plannen zeker te stellen.

6. Bestuur en financiën

6.1 Rol van de provincie

Het CDA staat voor betrokken en dichtbij. Voor een provinciebestuur en organisatie dat haar inwoners kent. Voor een provinciebestuur dat weet wat er leeft in de gemeenschap en korte lijnen heeft met zijn inwoners, bedrijven en maatschappelijke instellingen.

De tijd is voorbij dat de Provincie zegt hoe het moet, maar gaat juist als partner het gesprek aan. Als je elkaar kent dan maakt dat “het samen doen” gemakkelijker. Het CDA staat voor een provinciebestuur dat naast bedrijven en burgers staat en voor een provincie waarin men om kijkt naar elkaar en waar iedereen mee kan doen. Dit betekent ook veel voor de organisatie. De ambtelijke organisatie moet meer gericht zijn op de Gelderse samenleving. Zij dient klachtgericht te werken richting inwoners en ondernemers. Hiervoor dient de organisatiestructuur van de provincie te worden aangepast.

Het CDA wil:

- dat de Leden van Provinciale Staten en Gedeputeerde Staten meer te vinden zijn in de provincie dan op het provinciehuis.
- dat de Leden van Provinciale Staten en Gedeputeerde Staten het accent leggen op luisteren, zeggen en doen. Ze luisteren naar vragen vanuit de samenleving, gaan in gesprek en komen in actie.
- dat de Leden van Provinciale Staten en Gedeputeerde Staten niet alleen communiceren via kranten, website en social media, maar juist via werkbezoeken aan steden en dorpen, verenigingen en instellingen, ondernemers etc.
- dat elk CDA-Statelid ook in de Statenperiode 2019- 2023 aanspreekpunt zal zijn voor een bepaalde stad of regio en vandaar uit haar informatie actief ophalen en delen. De lokale verbinding is duidelijk terug te zien in de provinciale inbreng van de CDA-fractie.
- een bestrijding van de bureaucratie binnen de provincie.
- dat de verbonden partijen zich wat het CDA betreft te houden hebben aan de Balkenende-norm.

6.2 Krachtige gemeenten

Het CDA ziet toekomst voor gemeenten die zelfkritisch zijn wanneer het gaat om de vraag of zij zelfstandig kunnen blijven of niet. Wanneer taken, die naar gemeenten toekomen, vragen om meer bestuurskracht, gelooft het CDA in samenwerkingsverbanden tussen gemeenten onderling en met de Provincie.

De inwoners van een gemeente maken zelf uit of ze zelfstandig verder gaan of niet. Bij een herindeling wil het CDA dat het initiatief komt vanuit gemeenten en niet vanuit het provinciebestuur. De provincie treedt alleen op in gevallen van bewezen disfunctioneren. Of wanneer gemeenten zelf de hulp van de provincie inroepen.

Sterk bestuur houdt in dat de een gemeente gezonde financiën heeft en op bestuurlijk vlak alles op orde heeft. Sterk bestuur heeft niet te maken met inwonersaantallen maar met bestuurskracht.

Provinciegrenzen zullen door de Provincie bij samenwerking tussen gemeenten uit verschillende provincies nooit gezien worden als belemmering. Er zal altijd meegedacht worden richting het doel die het samenwerkingsverband zich heeft gesteld.

De provincie is partner van gemeenten die aandacht vragen van de politiek in Den Haag en Brussel. Zij legt waar mogelijk verbanden tussen verschillende gemeenten om zo hun posities te versterken en hun resultaten te verbeteren.

6.3 Investeren

De provincie Gelderland is bepaald niet armlastig en beschikt dankzij de verkoop van de NUON-aandelen over aanzienlijke reserves. Het stamkapitaal is een reserve voor de toekomst. Het CDA wil dit reservegeld inzetten om Gelderland te versterken voor de midden en lange termijn. We verdienen daardoor onze investering in de samenleving terug.

Het CDA wil:

- Het CDA wil de komende statenperiode een deel van het stamkapitaal ter waarde van 500 miljoen euro inzetten om te investeren in Gelderland voor een sterke economie, verbetering van de verkeersveiligheid, een goede bereikbaarheid, cultuur en erfgoed, voor meer duurzaamheid, sociale samenhang in, sport, en de eigenheid van Gelderland.
- De Provinciale opcenten de komende periode niet verhogen. Ook niet met een inflatiepercentage.

6.4 Subsidies: snel, simpel en slagvaardig

Het CDA wil dat het aanvragen van subsidies snel, simpel en slagvaardig geregeld kan worden. Het voor Gelderlanders te ingewikkeld geworden om een subsidie aan te vragen. Onbegrijpelijke formulieren en het duurt veel te lang voordat het wordt toegekend. Als de provincie wil inwoners, organisaties en bedrijven wil stimuleren vraagt dat om een klantvriendelijke houding in woord en daad.

Wanneer de provincie na drie weken geen uitsluitsel geeft, wordt de subsidie automatisch toegekend.

Het CDA wil:

- dat de provincie binnen 3 weken een besluit neemt over eenvoudige aangevraagde subsidie.
- bij overschrijding van de termijn van 3 weken door de provincie deze de subsidie automatisch toekent. Aanvragers mogen geen last hebben van de overschrijding van de beslistermijn.
- de doorlooptijd voor het aanvragen van een subsidie wordt van 13 weken naar 3 weken teruggebracht.
- herkenbare aanspreekpunten binnen de provincie waarbij de subsidieaanvragers terecht kunnen voor vragen en hulp bij het aanvragen van een subsidie.
- dat de aanvraagprocedure en het indienen van subsidieaanvragen eenvoudig en snel moet kunnen plaatsvinden.

6.5 Vrijheid, democratie en burgerparticipatie

Nederland is een democratische rechtsstaat. Een land waarin we keuzes kunnen maken en gebruik kunnen maken van de vrijheden die in de Grondwet zijn opgenomen.

De Vrijheid die we na de Tweede Wereldoorlog hebben herwonnen en waar velen offers voor hebben gebracht vraagt van ons dat we zorgvuldig omgaan met onze vrijheid. We zullen steeds opnieuw moeten onderzoeken wat de vrijheid nu voor ons betekent en wat grenzen zijn die we in acht moeten en willen nemen. Anders gezegd vrijheid is een waarde die om actie vraagt.

In 2019 en 2020 herdenken we dat het 75 jaar is geleden dat Operation Market Garden heeft plaatsgevonden en Gelderland is bevrijd. Ook na deze herdenking moet alle programma's die door deze herdenking zijn opgezet worden gecontinueerd. Inclusief een verankering na 2020 van de samenwerking tussen de vele organisaties en regio's die nu samenwerken.

Door provinciale staten en het college van gedeputeerden worden tal van besluiten genomen. Voor dat de besluiten worden genomen wordt aan inwoners, organisaties, bedrijven gevraagd om mee te denken. Mee praten en samen komen tot een oplossing die kan rekenen op draagvlak onder de bevolking is niet altijd eenvoudig te realiseren. Het betrekken van Gelderlanders bij de te nemen besluiten vindt het CDA van groot belang.

Het CDA wil:

- de inwoners, organisatie en bedrijven moeten in een zo vroeg mogelijk stadium worden betrokken bij een onderwerp waarover een besluit moet worden opgenomen.
- dat voor de start van het participatietraject de randvoorwaarden die van toepassing zijn op het te doorlopen traject duidelijk moeten zijn. de rondleidingen voor scholieren met het bijbehorende Statenspel blijven aanbieden en promoten bij de middelbare scholen in de provincie.
- projecten als 'Jong Gelderland kiest' continueren voor MBO-studenten.
- Provinciale Staten 18- in het leven roepen.
- Gelderland is nauw verbonden met het huis van Oranje-Nassau. Wanneer het koningshuis ervoor kiest om een evenement te organiseren in Gelderland wil de provincie een ondersteunende rol vervullen.
- dat ook na de herdenking van Operation Market Garden alle programma's die door deze herdenking zijn opgezet worden gecontinueerd.

6.6 Media

Het goed functioneren van lokale en regionale media zijn essentieel voor het goed laten functioneren van de democratie. In steeds meer gemeenten staat de lokale journalistiek onder druk. Dat is een risico voor de lokale democratie. Journalisten vervullen een belangrijke en onmisbare rol als tegenmacht voor het lokaal bestuur. Zij moeten bestuurders kritisch ondervragen en misstanden aan het licht brengen.

Het CDA wil:

- inzetten op de versterking van de lokale democratische controle via de verbetering van de lokale journalistiek.
- investeren in een goede samenwerking tussen Omroep Gelderland en de lokale omroepen
- dat Omroep Gelderland activiteiten blijft verrichten die bijdragen aan de regionale identiteit en de verbondenheid tussen Gelderlanders. Wij denken hierbij aan de bestaande programma's als Zomer in Gelderland en de Ridder van Gelre, maar ook aan nieuwe initiatieven.

De programmacommissie bestond uit:

Jan Kottelenberg (voorzitter)
Jan Pieter van der Schans
Roosmarijn Lindner
Adele de Vries
Maria van Schaijk
Martien Nillesen
Hilde Haverkamp
Luc Pennings
Edwin Visser
Peter Drenth
Daisy Vliegenthart
Gerhard Bos
Diede Balduk

